

Oponentský posudok

na habilitačnú prácu JUDr. Mrg. Martina Turčana, PhD., „Metódy argumentácie v práve“

1. Problematika právnej argumentácie, presnejšie povedané, niektoré jej oblasti, sa v predchádzajúcich pätnástich rokoch stali predmetom záujmu strednej generácie českých a slovenských právnych teoretikov, do ktorej možno radiť i habilitanta (Melzer, Kühn, Hanuš, Ondřejek, Sobek, Wintř, Hlouch, Káčer, Turčan, Mrva a ďalší). Takmer výlučne sa tento záujem sústreďuje na problematiku interpretácie práva. Uvedené konštatovanie platí i pre oponovanú habilitačnú prácu. Jej autor v úvode práce predostiera účel svojich úvah a tým i uhol pohľadu, z ktorého vo svojej vedeckej a odbornej práci vychádzal (s. 11-12): „Pokúšame sa vymedziť podstatu a odôvodnenie (justifikáciu, legitimizáciu) jednotlivých výkladových metód (alebo kánonov, ako ich nazýva Alexy)... v tejto práci sa zaoberáme zásadami uplatnenia jednotlivých druhov výkladových metód.“ Okrem toho je autorov pohľad zameraný na „prienik práva s niektorými sociálnymi vedami ako je psychológia, ekonómia a pod., ktoré majú (či aspoň môžu mať) svoj dopad aj na poznávanie práva a argumentáciu v práve“, ako aj na eristický rozmer právnej argumentácie (s. 13). Habilitačná práca tak predstavuje jednak systematizujúci pohľad na metódy interpretácie práva a jednak kaleidoskop vybraných problémov. Túto metodologickú kombináciu nepovažujem za negatívum, naopak, tento prístup umožnil autorovi vložiť do habilitácie viac osobného vkladu, akcentu na ním pociťované otvorené otázky právnej interpretácie.
2. Habilitáciu samotnú autor v kapitole prvej zahajuje veľmi stručnou hodnotovo smerovanou ouvertúrou venovanou oblasti právnych princípov. V ich pojmovom chápaní vychádza z učebnice teórie práva autorského kolektívu vedeného J. Harvánkom, zo znaku ich všeobecnosti. Následne podáva ich stručný z obsahu Ústavy SR vychádzajúci výpočet (suverenita ľudu, deľba moci, právna istota, ústavnosť a zákonnosť, nezávislosť súdnictva, ochrana ľudských práv, spravodlivosť). Kapitola druhá obsahuje rozbor vzťahu originálneho (autentického) a aktuálneho, subjektívneho a objektívneho výkladu, označovaných autorom ako ciele výkladu. Túto základnú klasifikačnú mapu ilustruje radom zaujímavých príkladov jednak domácich a jednak z právnych dejín USA. Poukazuje i na teoretické tézy načrtávajúce podmienky použitia jednotlivých výkladových prístupov (napr. spojenie intencionalizmu s riešením hard cases), načrtáva súvislosť výkladových metód a základných ústavných princípov (napr. vplyv princípu demokracie a princípu deľby moci na uplatnenie subjektívneho historického výkladu), pričom opodstatnene a bystro poukazuje na prepojenie kolízie princípov a konkurenciu výkladových metód. Veľmi zaujímavé sú poznatky habilitanta z ním uskutočneného empirického prieskumu, podľa ktorých sa v SR v profesnom právnickom prostredí preferuje objektívny aktuálny výklad. Sledujúc v úvode práce avizovanú líniu, venuje počínajúc treťou kapitolou ďalej pozornosť výkladovým metódam. Do prvej skupiny zaraďuje tie, ktoré sa zameriavajú „na literu“. Začleňuje medzi ne jazykový výklad (gramatický a lexikálny), upozorňuje na úlohu predporozumenia, na povahu právneho jazyka (jeho vágnosť a ambivalenciu), na problematiku rozsahu významu pojmu, na výklad contra legem v prípade tzv. opravného výkladu, v prípade gramatického výkladu na otázky morfológické (na význam plurálu, slovesného vidu a pod.) i na otázky syntaktické, pričom predkladanú analýzu zaujímavo ilustruje praktickými príkladmi. V

súvislosti s rozborom otázok spojených s jazykovým výkladom habilitant ďalej systematizuje zásady jeho používania (upozorňuje napr. na aplikáciu archaizmov, na výskyt homonymie a pod.). Do druhej skupiny výkladových metód radí „formálno-systematický výklad“. Venuje sa na tomto mieste výkladu vyplývajúceho z členenia právnych predpisov, z nadpisov, z poznámok pod čiarou a obdobne ako v prípade predchádzajúcej skupiny sumarizuje zásady používania formálno-systematického výkladu. Tretiu skupinu výkladových metód označuje habilitant názvom hodnotovo zamerané metódy, pričom do nej radí teleologický výklad, materiálno-systematický výklad (napr. ústavno, či euro-konformný) a konečne komparatívny a výklad „z dejín pôsobenia textu“ (súdny precedens a pod.). Zaujímavým spôsobom ilustruje aplikáciu tejto skupiny výkladových metód na príkladoch zo súdnej judikatury, najmä z ústavného súdnictva (obsahujúcej argumentáciu kritikou formalizmu, extrémnej nespravodlivosti či rozporom s hodnotami právneho štátu). Ponúka v tejto súvislosti klasifikáciu jednotlivých druhov teleologického výkladu (všeobecný, a fortiori, per analogiam, ad absurdum, a silentio, ex dicto), pričom, obdobne ako v predchádzajúcich prípadoch, autorské podanie sprevádza rozsiahle množstvo judikatórnych ilustrácií. Materiálno-systematický výklad spojuje habilitant s kategóriou koherencie právneho poriadku (horizontálnej i vertikálnej: ilustráciou dosahovania horizontálnej je výkladová zásada *lex specialis derogat legi generali*: k jej intencii pripomeňme to podstatné – „Ak vzniká konflikt medzi všeobecným a zvláštnym pravidlom, možno sa domnievať, že zákonodarca sa prostredníctvom zvláštného zákona chcel od všeobecného pravidla odchýliť.“ Perelman, Ch., *Logique Juridique*, Paris 1976, cit. podľa nemeckého prekladu: *Juristische Logik als Argumentationslehre*. Freiburg-München 1979, str. 65), ilustráciou dosahovania vertikálnej koherencie je zásada ústavno-konformnej interpretácie podústavného práva). V piatej kapitole sa habilitant venuje v úvode avizovanému prepojeniu interpretácie práva a ďalších vedných oblastí poznania (filozofie, histórie, sociológie, psychológie, ekonómie, teológie), či kultúry a umenia. Kľúčovým pojmom tohto prepojenia je podľa jeho názoru pojem predporozumenia. Kapitola šiesta predstavuje zaujímavý exkurz do sveta právnej eristiky, opierajúci sa o odkaz Arthura Schopenhauera. Záver práce prináša prehľadné zhrnutie jej obsahu, ktoré môže v budúcnosti plniť užitočnú didaktickú funkciu.

3. Štruktúra habilitačnej práce je prehľadne koncipovaná, skúmanú materiu podáva zrozumiteľne a kompetentne. Dizertant v práci preukázal vzdelanostný rozhl'ad v oblasti filozofie a teórie práva, kritické a analytické myslenie, v práci osvedčil schopnosť osvojiť si náročné oblasti právnej vedy. Výklad podáva vo vz'ahu ku skúmanej problematike zaujatým, angažovaným štýlom. Hlavným prínosom práce je systematické prepojenie teoretických poznatkov a ich praktických, najmä judiciálnych aplikácií.
4. Úlohou oponenta je okrem vyzdvihnutia pozitívnych momentov oponovanej práce upozorniť i na jej otvorené momenty:
  - Práca pred jej konečným vyhotovením vyžadovala dôslednejšiu redakciu, žiaľ, obsahuje rad preklepov či pisárskych chýb (napr. „v Bratislave v r. 2013“, „antiformalistický prístup“ (s. 5), „svoju dopad“ (s. 13)),
  - Trojkrovový test proporcionality nie je dielom Roberta Alexyho, ako tvrdí habilitant (s. 18) – pozri k tomu podrobne P. Holländer, *Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky*. *Právník*, č. 3/2016, P. Holländer, *Ústavněprávní argumentace*

(ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu). Praha 2003, s. 62 a nasl.; P. Holländer, Kognitivismus versus Dezisionismus in der Gerichtsanzwendung der Charta der Grundrechte und Grundfreiheiten. *Rechtstheorie* 34 (2003), Heft 4; P. Holländer, Kolaps „soudcovského státu“: běží odpočítávání? In: V. Hloušek, V. Šimíček (eds.), *Dělba soudní moci v České republice*. Brno 2004, s. 16 a nasl.

- Pojem cieľov výkladu spája habilitant s menom Filipa Melzera a jeho prácou venovanou Metodológii práva (s. 20). Melzer sám však v tejto súvislosti odkazuje na prácu švajčiarskeho právneho teoretika Ernsta Kramera, *Juristische Methodenlehre*. Kramerova práca, rovnako ako Melzerova, sú hodnotnými študijnými príručkami, nie však originálnymi pôvodnými vedeckými dielami. Kramer tejto súvislosti, na rozdiel od Melzera, postupuje ad fontes a korektne odkazuje na pôvodcu tohto termínu, významného a myšlienkového originálneho nemeckého právneho filozofa a teoretika trestného práva, Karla Engischa (*Einführung in das juristische Denken*. 8. Aufl., Stuttgart-Berlin-Köln 1983, s. 88).
- Pre habilitačnú prácu, v ktorej uchádzač preukazuje svoju orientáciu v danom odbore, je kľúčovým prvkom rozlišovanie pôvodných prameňov, t.j. autorov, ktorý v obore prichádzajú s originálnymi tézami, a prameňov sekundárnych či terciálnych. Pre habilitanta je napr. východiskom vymedzenia pojmu právnych princípov práca kolektívu brnianskych autorov pod vedením J. Harváňka (s. 14) – ide o učebný text, ktorý má povahu odbornej publikácie a ktorý sa nachádza v úplne inom rangu publikácií, než sú recentné učebnice teórie práva od Viktora Knappa či Otu Weinbergera. Avšak, ako som už konštatoval, ani takýto znalostný základ nie je pre účely habilitácie dostatočný. Pokiaľ autor nemá v danom kontexte v úmysle skúmať určitý problém, pri prijatí určitého pojmového výchoiska by mal aspoň v poznámkovom aparáte jednak preukázať orientáciu v pôvodných prameňoch, v dielach teoretikov, ktorí sformulovali paradigmy oboru, a jednak ponúknuť čitateľovi vodítko pre ďalšie štúdium (v danom kontexte možno upozorniť na základné práce takých autorov, akými boli najmä Larenz, Esser, Dworkin, Alexy). Rovnaké konštatovanie platí i pre celý rad ďalších pasáží práce (napr. Marmorovu tézu o spojení intencionalizmu s hard cases podáva autor až na pozadí jej sprostredkovania Milošom Večeřom, nie však z Marmorovho diela: Andrei Marmor, *Interpretation and Legal Theory*. 2. ed., Oxford 2005, s. 132: „And in any case, the *intentions* which are manifest in the law itself are of little help to judges faced with *hard cases*.“). Uvedené konštatovanie potreby postupu ad fontes platí i pre štúdium základných prameňov slovenskej, resp. českej teórie práva: napr. pri skúmaní právneho jazyka, v tom rámci náležitostí právnych pojmov (s. 47) by nemali zostať nepovšimnuté také pramene, akými sú práce Štefana Lubyho (Š. Luby, *Teoretické otázky právnej terminológie v normotvornom procese*. *Právnik*, č. 8, 1974), či Viktora Knappa (napr. Knapp, V., *Právní pojmy a právní terminologie (Právní pojmosloví a názvosloví)*. *Státní správa*, č. 4, 1978; Knapp, V., *Některé otázky tvorby tezauru automatizovaného systému právních informací. (Poznámky o právním jazyku)*, *Právnik* č. 1, 1979; Knapp, V., *Některé otázky používání formální logiky při tvorbě práva*. *Státní správa*, č. 2, 1980).
- Analýza právnej eristiky zostala, žiaľ, len v polohe všeobecných rétorických, či argumentatívnych úvah, na rozdiel od iných častí práce v nej habilitant neponúkol aspoň ilustratívne priemety vo svete práva (najmä pasáž venovaná argumentom ad hominem

ponúkala priestor pre tento prístup, napr. v súvislosti s problematikou návrhu na vylúčenie sudcu z dôvodu jeho zaujatosti, s problematikou výsluchu svedka a s tým spojených otázok týkajúcich sa jeho prípadnej vierohonosti či zaujatosti, atď.). Čo sa týka prameňov poznania, opäť je aktuálna pripomienka postupu ad fontes (V. Knapp, Logické otázky vedení sporu a dokazování (Právní eristika), Právník 1983, s. 1005 a nasl.).

5. V oponovanej habilitačnej práci sa jej autor, JUDr. Mrg. Martin Turčan, PhD., venuje zaujímavým otázkam interpretácie práva, metodologicky v nej kombinuje analytický prístup, s prístupom empirickým ako aj exkurzmi do ďalších oblastí poznania. Vedecky čerpá najmä z odbornej literatúry domácej, českej, a právno-teoretickej literatúry autorov pochádzajúcich z USA. Práca je napísaná pútavým štýlom, za každou vetou textu čitateľ cíti autorovo zaujatie skúmanou problematikou. Práca prináša i autorove odborné a vedecké postoje.
6. JUDr. Mrg. Martin Turčan, PhD., je odbornej verejnosti svojou tvorbou známou osobnosťou, v uplynulých rokoch sa prezentoval radom publikácií, aktívne sa zúčastnil celého radu vedeckých a odborných konferencií. Oponovaná práca spĺňa podmienky vyžadované pre habilitačné práce, čo je spolu s ocenením vedeckého a odborného pôsobenia habilitanta východiskom záveru posudku, ktorým je odporúčanie Vedeckej rade Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave po splnení podmienky pozitívneho hodnotenia habilitačnej prednášky vysloviť súhlas s habilitáciou JUDr. Mrg. Martina Turčana, PhD., v študijnom odbore 3.4.2. teória a dejiny štátu a práva.

V Brne, dňa 18. januára 2017

Prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.